

ВІДГУК

опонента доктора юридичних наук Пузирьова Михайла Сергійовича на дисертацію Сорокіної Любові Володимирівни «Запобігання злочинам у сфері пенсійного забезпечення в Україні», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми. Розбудова в Україні демократичної, соціальної та правової держави немислима без запобігання злочинності у всіх сферах соціального життя, особливо в галузі соціального захисту. Соціально-економічна криза, що триває в Україні, починаючи з 1990-х років, різко посилила процес соціальної незахищеності населення, про що свідчить зростання злочинності в соціальній, і зокрема пенсійній сфері.

Держава має відігравати ключову роль у процесах подолання відповідної кризи та підвищення рівня соціальної захищеності своїх громадян. Це впливає зі ст. 3 Конституції України, згідно з якою: по-перше, права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; по-друге, держава відповідає перед людиною за свою діяльність; по-третє, утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Натомість службові особи органів, які здійснюють пенсійне забезпечення, й інших підприємств, установ і організацій, цинічно нехтуючи положеннями ст. 3, 19 та ін. Конституції України, галузевого законодавства тощо, вдаються до протиправної поведінки у стадії підготовки документів для подання до призначення, перерахунку пенсії. Це з одного боку. А з іншого – окремі громадяни, або в силу своєї асоціальної спрямованості, або мотивів відновлення справедливості, претендуючи на отримання пенсії або збільшення її розміру, також вдаються до протиправних дій. Динаміка злочинності у сфері пенсійного забезпечення за останні роки також відзначається невтішною тенденцією до зростання. Так, за даними дисертантки, питома вага злочинів у сфері пенсійного забезпечення у структурі злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, у 2014 р. складала 5 %, а у 2018 р. – вже 11 %.

Відтак, на практиці наявна дуалістична проблема вчинення злочинів у сфері пенсійного забезпечення: по-перше, службові злочини, що вчиняються службовими особами в зазначеній сфері (ст. 175, 190, 191, 364, 366–368 КК України); по-друге, злочини, вчинені особами, які потребують пенсійного забезпечення (та їх родичами) (ст. 190, 358, 369 КК України).

Вх. №	9788	20 20 р.
«05»	11	
кількість аркушів:	10	
сч. док.	додаток	–

Порушена проблематика потребує свого осмислення на науково-практичному рівні шляхом проведення спеціального кримінологічного дослідження, покликаного з'ясувати реальний стан і детермінанти злочинності у сфері пенсійного забезпечення в Україні та запропонувати систему (загальносоціальних, спеціально-кримінологічних, індивідуально-профілактичних) заходів запобігання відповідним злочинам.

Попри досить широкий спектр наукових досліджень, присвячених різним аспектам кримінологічного забезпечення соціальної сфери, наукових розробок за напрямом визначення теоретичних засад і практичних рекомендацій щодо запобігання злочинам у сфері пенсійного забезпечення в Україні нині немає. Власне це й обумовило обрання задекларованої здобувачкою теми дослідження і свідчить про її актуальність, що зумовило необхідність вирішення наукового завдання у вигляді визначення теоретичних засад і практичних рекомендацій щодо запобігання злочинам у сфері пенсійного забезпечення в Україні.

Актуальність роботи підкреслюється й тим, що обрана тема дослідження відповідає як *загальнодержавним, так і відомчим пріоритетам* стосовно забезпечення національної безпеки та протидії злочинності. Дисертація ґрунтується на положеннях Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» (Указ Президента України № 5/2015); Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України № 287/2015); Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України № 501/2015), Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю (Указ Президента України № 1000/2011), Пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років (наказ МВС України № 275/2015), а також відповідає тематиці науково-дослідних робіт Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 роки «Актуальні питання протидії злочинності на сучасному етапі розвитку української держави» (№ 0111U0011288) та «Теоретико-прикладні основи забезпечення якості кримінального законодавства у сфері боротьби із злочинністю» на 2016–2020 роки (№ 0116Y006148).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертанткою, у своїй більшості є обґрунтованими і переконливими.

Авторкою використано значну кількість вітчизняних та зарубіжних літературних джерел, законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти України. Список використаних джерел складає 269 найменувань.

Дисертантка здійснила своє дослідження, спираючись на доволі значну за обсягом емпіричну базу, яка включає в себе систематизовані дані державної та відомчої статистичної звітності за 2014–2018 роки; узагальнені матеріали вивчення 156 кримінальних проваджень за ст. 175, 190, 191, 358, 364, 366, 367, 368, 369 КК України упродовж 2014–2018 рр. з усіх регіонів країни; зведені дані опитувань 56 прокурорів, 131 слідчих та 149 співробітників оперативних підрозділів Національної поліції України в Дніпропетровській, Київській,

Кіровоградській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Харківській, Херсонській, Сумській, Чернігівській областях і місті Києві, які безпосередньо здійснювали виявлення і розслідування таких злочинів; офіційні аналітичні звіти Генеральної прокуратури України, МВС України, Національної поліції України, Національного антикорупційного бюро України, Державної судової адміністрації України.

Уміле використання широкого спектру сучасних методів наукового пошуку також позитивно вплинуло на ступінь обґрунтованості сформульованих дисертанткою висновків і рекомендацій.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій.

Комплексне опрацювання та систематизація відомостей з наукових джерел і норм права в їх генезисному та порівняльно-правовому аспектах дало можливість Сорокіній Л. В. сформулювати своє бачення наукової проблеми та розробити власні наукові положення, висновки і рекомендації, що відзначаються достовірністю та характеризуються науковою новизною.

До найбільш вагомих наукових положень дисертації, що характеризуються новизною або її елементами, на думку опонента, слід віднести такі:

1) *вперше* – сформульоване авторське визначення злочинів у сфері пенсійного забезпечення; обґрунтовано гарантії правового регулювання пенсійного забезпечення; здійснена класифікація злочинів у сфері пенсійного забезпечення; здійснено прогноз перспективних змін криміногенної ситуації у найближчі роки (2020–2025), на основі чого розроблено проекти Антикорупційної програми Пенсійного фонду України та його органів і Комплексного цільового плану запобігання злочинам у сфері пенсійного забезпечення на 2020–2022 роки;

2) *удосконалено* – визначення головних детермінантів, що сприяють вчиненню та приховуванню злочинів у сфері пенсійного забезпечення; класифікацію осіб, які вчиняють злочини у сфері пенсійного забезпечення; систему заходів запобігання злочинам у сфері пенсійного забезпечення в Україні; напрями співпраці правоохоронних органів України, служб безпеки Пенсійного фонду України, Державної контрольно-ревізійної служби України, інших державних органів, неурядових організацій і представників громадськості в запобіганні злочинам у сфері пенсійного забезпечення;

3) *дістали подальшого розвитку* – основні напрями запобігання злочинам у сфері пенсійного забезпечення органами захисту економіки Національної поліції України; створення експериментальних оперативно-профілактичних підрозділів кримінальної поліції.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що матеріали дослідження є конкретним внеском як у кримінологічну науку, так і практику запобігання злочинам, оскільки сприяють удосконаленню правових та організаційних засад діяльності правоохоронних органів і судових інституцій. Викладені в роботі висновки і пропозиції впроваджено та можуть бути використані в: *законотворчій діяльності* – при опрацюванні проектів

змін і доповнень до кримінального законодавства, законодавчих актів регулятивного характеру, Закону України «Про запобігання корупції», проектів положень й інструкцій спеціального характеру, а також запровадження Державної програми невідкладних заходів із запобігання злочинам у сфері пенсійного забезпечення на 2020–2022 роки (лист Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 23 квітня 2019 р.); *діяльності правоохоронних органів* – при розробленні й удосконаленні відомчих (міжвідомчих) нормативно-правових актів, підготовці методичних рекомендацій з питань організації запобігання злочинам у сфері пенсійного забезпечення (акт Головного слідчого управління Національної поліції України від 7 червня 2019 р.); *освітньому процесі та науково-дослідній роботі* – під час підготовки лекцій, навчальних і практичних посібників, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з кримінології, кримінального права, а також при проведенні різних видів занять із відповідних дисциплін у процесі підготовки бакалаврів та магістрів за спеціальністю 081 «Право» та в системі підвищення кваліфікації працівників Національної поліції України (акт Національної академії внутрішніх справ від 1 липня 2019 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження викладено у дев'яти наукових публікаціях, а саме: п'ять статей – у виданнях, що входять до переліку наукових фахових видань України, одна стаття – у науковому періодичному виданні іноземної держави, три публікації – у збірниках матеріалів міжнародних науково-практичних конференцій і круглого столу, зокрема: «Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 21 квітня 2018 р.); «Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі» (м. Київ, 7 грудня 2018 р.); «Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 22 березня 2019 р.).

Оцінка змісту дисертації. Авторка правильно визначає мету дослідження і відповідно до неї визначає завдання дослідження: здійснити аналіз поняття та змісту сфери пенсійного забезпечення в Україні; розкрити кримінологічні ознаки злочинів у сфері пенсійного забезпечення; з'ясувати особливості зарубіжного досвіду кримінально-правового запобігання злочинам у сфері пенсійного забезпечення; визначити сучасний стан і тенденції розвитку злочинності у сфері пенсійного забезпечення в Україні; систематизувати детермінанти злочинів у сфері пенсійного забезпечення в Україні; виокремити кримінологічно значущі ознаки осіб, які вчиняють злочини у сфері пенсійного забезпечення; сформулювати концептуальне бачення загальносоціальних напрямів запобігання злочинам у сфері пенсійного забезпечення; розробити спеціально-кримінологічні заходи, спрямовані на удосконалення запобігання злочинам у сфері пенсійного забезпечення; на основі узагальнення та систематизації запобіжних заходів розробити відповідні рекомендації удосконалення індивідуально-профілактичної діяльності у цій сфері.

Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (269 найменувань на 27 сторінках) та шести додатків на 29 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 264 сторінки, з яких основний текст – 198 сторінок.

У *вступі* обґрунтовано вибір теми дослідження, висвітлено ступінь вивчення проблеми і зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету й завдання, об'єкт і предмет дослідження; розкрито наукову новизну і практичне значення отриманих результатів; подано інформацію про апробацію результатів дослідження, структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-правові засади дослідження запобігання злочинам у сфері пенсійного забезпечення в Україні» присвячений аналізу поняття та змісту сфери пенсійного забезпечення в Україні, розкриттю кримінологічних ознак злочинів у сфері пенсійного забезпечення та з'ясуванню особливостей зарубіжного досвіду кримінально-правового запобігання злочинам у сфері пенсійного забезпечення.

Дисертанткою наведено конституційні та законодавчі передумови формування в Україні ефективної системи соціального захисту, показано роль пенсійного забезпечення у механізмі соціальної захищеності громадян (с. 25–26); здійснено аналіз стану наукової розробленості проблеми пенсійного забезпечення, виокремлено основні складові пенсійної системи, зазначивши, що основної категорією пенсійної системи є пенсії (с. 27–32); розкрито поняття, зміст права на пенсійне забезпечення, а також окреслено основні напрями вдосконалення цієї сфери (с. 33–41).

За результатами аналізу кримінально-правових та кримінологічних ознак злочинів у сфері пенсійного забезпечення здійснено авторську класифікацію таких злочинів на окремі групи за відповідними критеріями (антисоціальна спрямованість злочинних посягань та характер криміногенної мотивації особи чи групи осіб): 1) службові злочини, тобто злочини, що вчиняються службовими особами у такій сфері: ст. 190 (Шахрайство), ст. 191 (Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем), ст. 364 (Зловживання владою або службовим становищем), ст. 366 (Службове підроблення), ст. 367 (Службова недбалість), ст. 368 (Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою) КК України; 2) злочини, вчинені особами, які потребують пенсійного забезпечення (та їх родичами): ст. 190 (Шахрайство), ст. 358 (Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, їх збут, використання підроблених документів); ст. 369 (Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі) КК України.

Сформульовано авторське визначення поняття «злочинність у сфері пенсійного забезпечення» – це обумовлене особливостями соціальних умов явище, що виражається у протиправній поведінці службових осіб органів, які здійснюють пенсійне забезпечення, і інших підприємств, установ і організацій (у стадії підготовки документів для подання до призначення, перерахунку

пенсії), а також окремих громадян, які претендують на неадекватне отримання пенсії або збільшення її розміру. Наведено кримінально-правову характеристику злочинів у сфері пенсійного забезпечення (с. 41–76).

Аналіз зарубіжного досвіду (на прикладі моделей пенсійного забезпечення Німеччини, Австрії, Італії, Франції та деяких інших держав Західної Європи) дав дисертантці змогу сформулювати заходи вдосконалення національної пенсійної системи в контексті запобігання відповідним злочинам (с. 77–87).

У розділі 2 *«Кримінологічна характеристика злочинів у сфері пенсійного забезпечення»* визначено сучасний стан і тенденції розвитку злочинності у сфері пенсійного забезпечення в Україні, систематизовано детермінанти злочинів у сфері пенсійного забезпечення в Україні та виокремлено кримінологічно значущі ознаки осіб, які вчиняють злочини у сфері пенсійного забезпечення.

На думку опонента, здобувачкою цілком вірно стан злочинів у сфері пенсійного забезпечення розглядається як сформована в узагальнених оцінках кількісних та якісних характеристик інформаційна модель явища, що відбиває внутрішні і зовнішні взаємозв'язки, закономірності функціонування й основні тенденції розвитку (с. 92).

Слушним є судження авторки, що значною мірою злочини у сфері пенсійного забезпечення носять латентний характер, що, на її думку, частково пояснюється відсутністю єдиного статистичного обліку злочинів, вчинених у сфері пенсійного забезпечення, та й в цілому у соціальній сфері, недоліками як в структурі, так і в організації діяльності органів, що займаються питаннями пенсійного забезпечення, упущеннями в управлінській роботі правозастосовних органів, слабким відомчим та позавідомчим контролем, недостатньо активною роботою контрольно-ревізійних служб й правоохоронних органів (с. 93–94).

Показано рівень злочинів у сфері пенсійного забезпечення (с. 94–95), наведено дані щодо структури досліджуваних злочинів (с. 96–98), їхньої географії (с. 98–99). Вдалою є спроба здобувачки детально розкрити явище латентності злочинів у сфері пенсійного забезпечення, наголосивши на тому, що комплекс питань, пов'язаних із прихованою злочинністю у даній сфері, вимагає поглиблених кримінологічних досліджень, розроблення конкретних методик її виявлення стосовно різних видів злочинів і обставин латентності, а також рекомендацій про практичні заходи запобігання їй (с. 99–111).

У рамках проблеми детермінації авторка, поряд із наведенням відповідної дефініції, пропонує дворівневий підхід до класифікації головних детермінантів, що сприяють вчиненню та приховуванню злочинів у сфері пенсійного забезпечення, обумовлюють активність у ній злочинних угруповань, а саме: 1) за природою (соціально-економічні, організаційно-управлінські, правові та обліково-контрольні); 2) за характером впливу (безпосередньої дії та опосередковані) (с. 112–130).

Дисертантка справедливо зазначає, що для успішного досягнення необхідних результатів запобігання злочинам у сфері пенсійного забезпечення

необхідно вивчати не тільки основні негативні обставини – фактори, що сприяють їх вчиненню, але й враховувати своєрідність таких злочинів, сферу їх вчинення, а також специфіку суб'єктів – особу злочинця. Тільки на цій основі можуть бути розроблені ефективні заходи запобігання. Тому своєчасною є удосконалена здобувачкою класифікація осіб, які вчиняють злочини у сфері пенсійного забезпечення відповідно до їх соціального становища: пенсіонери; службові особи; треті особи, що сприяють незаконному отриманню пенсій. А також окремі кримінологічні ознаки кожної із зазначених категорій осіб, знання яких сприяє удосконаленню індивідуально-профілактичної діяльності у цій сфері (с. 130–146).

У розділі 3 «Заходи запобігання злочинам у сфері пенсійного забезпечення» дисертанткою сформульовано авторське бачення загальносоціальних, спеціально-кримінологічних та індивідуально-профілактичних заходів запобігання злочинам у сфері пенсійного забезпечення.

У контексті розгортання дисертанткою наукової дискусії (с. 149–151), на думку опонента, здобувачкою правильно дефіновано поняття «загальносоціальні заходи запобігання злочинам у сфері пенсійного забезпечення» – це сукупність юридичних норм, які регулюють відносини у суспільстві у сфері пенсійного забезпечення та мають матеріальне вираження у конкретних нормативно-правових актах (кодексах, законах, підзаконних нормативно-правових актах) (с. 151).

Заслуговує на підтримку сформульоване авторкою концептуальне бачення загальносоціальних напрямів запобігання злочинам у сфері пенсійного забезпечення, серед яких: 1) загальні заходи оптимізації правового регулювання пенсійного забезпечення в Україні; 2) спеціально-правові засади забезпечення безпеки у сфері пенсійного забезпечення в Україні; 3) правовий контроль та нагляд за органами пенсійного забезпечення; 4) безпосередні (індивідуальні) заходи запобігання злочинам у сфері пенсійного забезпечення. Також позитивно оцінюються сформульовані дисертанткою передумови ефективного застосування загальносоціальних заходів запобігання злочинам у сфері пенсійного забезпечення (с. 152–169).

Цінність у практичному плані становлять розроблені здобувачкою спеціально-кримінологічні заходи, спрямовані на удосконалення запобігання злочинам у сфері пенсійного забезпечення, сукупність яких вона групує за такими головними напрямками: 1) запобігання корупції у сфері пенсійного забезпечення (запровадження системи зовнішнього контролю за деклараціями про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру; здійснення перевірок достовірності зазначених у деклараціях відомостей спеціальними суб'єктами, одним із яких є центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику фінансового характеру; створенням основ державної антикорупційної політики в Україні, одним із вирішень має стати запропонована авторкою антикорупційна програма Пенсійного фонду України та його органів на 2020–2022 роки; оприлюднення на офіційному веб-сайті Міністерства юстиції України відомостей з Єдиного державного реєстру

осіб, які вчинили корупційні правопорушення; приведення національних антикорупційних нормативно-правових актів до змісту міжнародно-правових актів з означеної проблематики; 2) діяльність Національної поліції України щодо виявлення та припинення злочинів у сфері пенсійного забезпечення та нецільового використання ними бюджетних коштів; 3) запобігання злочинам у сфері пенсійного забезпечення, що вчиняються недержавними пенсійними фондами (с. 173–191).

Не викликає сумнівів, що система запобігання злочинам у сфері пенсійного забезпечення буде неефективною без розроблених дисертанткою на основі узагальнення та систематизації запобіжних заходів рекомендацій з удосконалення індивідуально-профілактичної діяльності у цій сфері. Зважаючи на це, заслуговує на увагу описаний здобувачкою один із головних напрямів індивідуально-профілактичного запобігання таким злочинам – внутрішні розслідування за виявленими порушеннями порядку здійснення фінансових операцій (с. 197–200). Новаторськими є судження авторки щодо іншого напрямку індивідуально-профілактичних заходів – віктимологічного моделювання корупції, що є відносно новим напрямом кримінології та віктимології, спрямованим на створення моделей віктимності жертв корупційних злочинів з метою вироблення заходів з надання своєчасної віктимологічної допомоги жертвам корупції (с. 202–204).

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації. Позитивно в загальному оцінюючи зміст рукопису дисертації, слід відзначити наявність у ньому ряду дискусійних питань, нечіткість і недостатню переконливість обґрунтування окремих положень, міркувань та висновків авторки, зокрема:

1) важливим структурним компонентом дисертаційного дослідження є його мета, яка визначається відповідно до об'єкта та предмета дослідження, а відтак є орієнтиром усього процесу наукового пошуку здобувача. У рецензованій дисертації авторка визначає метою дослідження «надання комплексної кримінологічної характеристики злочинів у сфері пенсійного забезпечення та розроблення на цій основі рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності запобігання» (стор. 18). Натомість тема дисертації сформульована не як «Злочини у сфері пенсійного забезпечення в Україні: кримінологічна характеристика та запобігання», а «Запобігання злочинам у сфері пенсійного забезпечення в Україні». Тому хотілося б під час публічного захисту почути позицію здобувачки щодо співвідношення наукових категорій «кримінологічна характеристика злочинів у сфері пенсійного забезпечення» та «запобігання злочинам у сфері пенсійного забезпечення»;

2) на стор. 3, 21 дисертантка вказує, що нею розроблено проекти Антикорупційної програми Пенсійного фонду України та його органів і Комплексного цільового плану запобігання злочинам у сфері пенсійного забезпечення на 2020–2022 роки, що містять комплекс заходів правового та організаційного характеру. Щодо проекту Антикорупційної програми Пенсійного фонду України та його органів, то він показаний у додатку В (стор. 250–259). Натомість, проекту Комплексного цільового плану

запобігання злочинам у сфері пенсійного забезпечення на 2020–2022 роки в тексті рукопису дисертації не виявлено;

3) одним із напрямів запобігання злочинам у сфері пенсійного забезпечення як складової реалізації державної політики у сфері забезпечення соціально-бюджетної безпеки здобувачка пропонує удосконалення адміністративного, кримінального, кримінального процесуального, пенсійного, контрольно-ревізійного законодавства (стор. 4, 204). А серед головних напрямів спеціально-кримінологічного запобігання злочинам у сфері пенсійного забезпечення виділяє приведення національних антикорупційних нормативно-правових актів у відповідність до змісту міжнародно-правових актів з означеної проблематики (стор. 5, 178, 205). Однак, вивчення тексту рукопису дисертації не виявило конкретних пропозицій щодо внесення змін або доповнень до тих або інших нормативно-правових актів або узгодження їх із відповідними міжнародно-правовими актами. Доцільно було б окремим додатком у виді порівняльної таблиці показати удосконалені (та приведені у відповідність до змісту міжнародно-правових актів) редакції відповідних правових норм, які або сприятимуть усуненню детермінантів досліджуваних злочинів, або підвищать ефективність запобіжної діяльності уповноважених суб'єктів;

4) на стор. 6 авторкою серед інших заходів індивідуально-профілактичного запобігання злочинам у сфері пенсійного забезпечення, за даними опитувань, запропоновано визначити державний орган (наукову установу), відповідальний за розроблення та впровадження новітніх методів і способів боротьби зі злочинністю у соціально-бюджетній сфері з урахуванням сучасних загроз. З огляду на те, що в тексті дисертації здобувачка не уточнила, який саме це державний орган (наукова установа), він вже створений чи його треба створити в перспективі, його відомче підпорядкування, ці аспекти варто уточнити під час прилюдного захисту.

Зазначені зауваження носять дискусійний характер, відображають власну наукову позицію опонента і можуть слугувати підставою для наукової дискусії під час прилюдного захисту дисертації. Зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку праці здобувачки.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам (повнота викладу дисертації в опублікованих працях; виконання вимог академічної доброчесності).

Основні положення дисертації з належним ступенем повноти були відображені у наукових статтях, підготовлених та опублікованих дисертанткою, кількість і якість яких відповідає вимогам щодо публікацій, зарахованих за темою дисертації.

Аналіз тексту дисертації Сорокіної Л. В. «Запобігання злочинам у сфері пенсійного забезпечення в Україні» свідчить про відсутність порушень авторкою вимог академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень і відомостей; дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності; використано

методики дослідження та джерела інформації. У роботі не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикацій чи фальсифікацій.

Викладені в дисертації рекомендації та конкретні пропозиції щодо удосконалення практики запобігання злочинам у сфері пенсійного забезпечення є теоретично обґрунтованими та аргументованими.

Тема дисертації є актуальною, сформульовані авторкою висновки та рекомендації є достатньо аргументованими, характеризуються науковою новизною та мають значення не лише для науки кримінології, а й для правозастосовної практики.

Дисертація написана грамотною юридичною мовою та оформлена відповідно до вимог, що ставляться до такого роду праць.

Дисертація відповідає науковій спеціальності, за якою здійснене дослідження.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Дисертація Сорокіної Любові Володимирівни «Запобігання злочинам у сфері пенсійного забезпечення в Україні», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», є самостійною завершеною науковою працею, містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для науки кримінології, відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами від 03 квітня 2019 р. № 283), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами від 31.05.2019 р. № 759), та пп. 9–12 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167, а її авторка **Сорокіна Л. В.** заслуговує присудження ступеня **доктора філософії** з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Опонент:

Начальник відділу

наукової діяльності та міжнародного співробітництва

Академії Державної пенітенціарної служби,

доктор юридичних наук

М. С. Пузирьов

Підпис Пузирьова М. С. засвідчую

Завідувач сектора документального

забезпечення, архівної справи

та роботи зі зверненнями громадян

Академії Державної пенітенціарної служби

С. О. Прищеп

